

Nr 9

Utrikesutskottets utlåtande i anledning av motioner om stöd åt befrielseörelserna i de portugisiska kolonierna.

I de likalydande motionerna I: 404 av herr *Werner* och II: 465 av herr *Hermansson m. fl.*, vilka — utom såvitt avser anslagsyrkandena (jfr statsutskottets utlåtande nr 82) — hänvisats till utrikesutskottet, föreslås att riksdagen i skrivelse till regeringen hemställer om »effektiva påtryckningar och åtgärder mot Portugal inom FN, EFTA och andra internationella organisationer».

Som utrikesutskottet tidigare framhållit — senast i sitt utlåtande nr 5 år 1968 med anledning av motioner i samma ärende — har Sverige i olika sammanhang uttryckt sitt starka fördömande av den portugisiska kolonialpolitiken. Regeringen har sålunda bl. a., stödd av en kompakt folkopinion i Sverige, vid upprepade tillfällen i Förenta Nationerna klargjort sitt stöd för en allmän tillämpning av principen om folkens självbestämmanderätt och sin opposition mot Portugals kolonialpolitik.

I nämnda utlåtande nr 5 år 1968 lämnade utskottet en redogörelse för svenska opinionsyttringar i frågan vid 1967 års möte med FN:s generalförsamling. Vid generalförsamlingen 1968 antogs en resolution, nr 2395 (XXIII), som fördömde den portugisiska regeringens fortsatta vägran att genomföra 1960 års kolonialdeklaration och uppmanade den portugisiska regeringen att ofördröjligen tillämpa principen om självbestämmanderätt. Resolutionen skiljer sig från tidigare av generalförsamlingen antagna resolutioner framför allt därigenom att kravet på sanktioner mot Portugal slopats. För en redogörelse för resolutionen må hänvisas till utrikesdepartementets blåbok om 1968 års generalförsamling (Aktstycken utgivna av Kungl. Utrikesdepartementet. Ny serie I:A:18, s. 259 ff.).

Den svenska inställningen till resolutionen presenterades i ett anförande i förvaltarskapsutskottet den 20 november 1968. I anförandet konstaterades att Sverige sedan 1963 ansett sig förhindrat att ge uttryck för sin grundläggande positiva inställning genom att rösta för resolutionerna i den portugisiska frågan, främst därför att dessa innehållit krav på omedelbara sanktioner. Under 1968 års generalförsamling hade ett nytt läge skapats, och den svenska delegationen ville ge uttryck för sin stora uppskattning av de afro-asiatiska representanternas initiativ att söka utforma texten så att ett par av tidigare resolutioners mest kontroversiella element utgått, bl. a. sanktionsparagrafen. Härigenom hade det blivit möjligt för Sverige

Bihang till riksdagens protokoll 1969. 5 saml. 1 avd. Nr 9

att rösta för resolutionen i dess helhet. Den svenska delegationen betraktade emellertid inte resolutionen som någon minskning av trycket på Portugal. Detta tryck skulle snarare öka i och med att resolutionen fick ett vidsträcktare stöd i församlingen än tidigare. Avslutningsvis riktades i inlägget en vädjan till den nya portugisiska regeringen att utnyttja de möjligheter som resolutionen erbjöd till nya försök för regeringen att komma till rätta med sitt förhållande till de afrikanska folken i sina kolonier och till FN.

Av intresse i detta sammanhang är också ett uttalande i den regeringsförklaring om utrikespolitiken som avgavs i riksdagen den 26 mars i år. I detta uttalande formulerades principerna för förhållandet mellan svensk utrikespolitik och svensk utrikeshandelspolitik på följande sätt:

För ett litet land som Sverige, vars ekonomi är starkt beroende av utrikeshandeln, är förekomsten av fasta internationella regler för de mellanstatliga handelspolitiska förbindelserna av särskilt stor betydelse. Under efterkrigstiden har ett sådant internationellt regelsystem kunnat skapas, framför allt inom ramen för GATT. Vår handelspolitik måste sålunda föras med iakttagande av de förpliktelser som vi själva frivilligt påtagit oss genom anslutning till GATT och andra internationella avtal. Det är ett livsintresse för oss att tilltron till Sveriges vilja och förmåga att respektera ingångna avtal vidmakthålles. Krav på att Sverige ensidigt skulle avbryta sin handel med eller vidtaga handelspolitiskt diskriminerande åtgärder mot vissa stater med motivering att dessa stater styres av regimer som vi ogillar måste avvisas. Att införa ett sådant element av politisk diskriminering i svensk handelspolitik skulle driva oss till olika former av avtalsbrott, motverka strävandena att åstadkomma en friare världshandel och ställa statsmakterna inför utomordentligt vanskliga politiska bedömningsproblem. Ekonomiska eller handelspolitiska sanktioner mot andra länder bör för vår del endast ifrågakomma, då dessa åtgärder kan grundas på en av FN:s säkerhetsråd antagen resolution. Detta är också den enda förutsättningen för att en handelsblockad kan bli effektiv. Blockadåtgärder från ett enskilda lands sida blir oftast verkningslösa och kan dessutom skada landet självt.

Det må i detta sammanhang också nämnas att den svenska regeringen nyligen under hand tagit upp frågan om Portugal med generalsekreteraren i GATT. Vid denna kontakt har generalsekreteraren understrukit de skäl, bl. a. av stadgemässig natur, som talar mot att spörsmålet skulle tas upp i GATT. Ej heller hos andra medlemsstater torde intresse finnas för en behandling av frågan inom ramen för GATT.

Utskottet noterar med tillfredsställelse att det vid Förenta Nationernas generalförsamling år 1968 visat sig möjligt för en överväldigande majoritet av medlemsstaterna att ena sig om en resolution som anvisar vägar att komma till rätta med de problem som den portugisiska kolonialpolitiken skapar. Resolutionen måste uppfattas som ett allvarligt försök från FN:s sida att komma ur den återvändsgränd i vilken relationerna mellan världs-

organisationen och Portugal sedan många år befunnit sig. Utskottet vill samtidigt understryka att resolutionen inte får betraktas som en minskning av den press som FN utövar mot Portugal utan snarare innebär att trycket ökar i och med att resolutionen fick ett vidsträcktare stöd än tidigare resolutioner i frågan. Det är angeläget att Sverige inom FN:s ram fortsätter att verka för realistiska åtgärder på bredast möjliga bas för att för-
må Portugal att följa FN:s resolutioner och främja en utveckling som leder till självbestämmanderätt för befolkningen i de afrikanska områden som för närvarande befinner sig under portugisisk administration.

Vad beträffar möjligheten att utöva påtryckningar mot Portugal inom ramen för EFTA vill utskottet hänvisa till att denna organisation har enbart handelspolitiska och andra ekonomiska uppgifter. Som utskottet hade tillfälle understryka i sitt utlåtande nr 5 år 1968 förutsätter EFTA-konventionen inte att en medlemsstat kan uteslutas. Däremot finns i konventionen en uttrycklig hänvisning till förpliktelser enligt andra internationella åtaganden. Enligt dessa bestämmelser har en medlemsstat rätt att vidta åtgärder till fullgörande av förpliktelsen enligt FN:s stadga i syfte att upprätthålla internationell fred och säkerhet.

Det må i detta sammanhang nämnas att regeringen tagit upp portugalfrågan inom EFTA:s ram. Det har emellertid visat sig att hos övriga medlemsstater intet intresse finns för en behandling av ärendet i detta forum. Utskottet förutsätter dock att regeringen med uppmärksamhet följer utvecklingen för den händelse en ändrad inställning bland EFTA:s medlemsstater skulle komma till stånd.

Utskottet hemställer

att motionerna I: 404 och II: 465 — i vad de hänvisats till utrikesutskottet — må anses besvarade med vad utskottet ovan anfört.

Utskottet hemställer

att ärendet avgörs efter en bordläggning.

Stockholm den 13 maj 1969

På utrikesutskottets vägnar:

ARNE GEIJER

Närvarande:

från första kammaren: herrar Arne Geijer (s), Lundström (fp), Birger Andersson (s), Georg Pettersson (s), Virgin (m), Bengtson (cp), Dahlén (fp), Hernelius (m) och Tage Johansson (s);

från andra kammaren: herr Mellqvist (s), fru Eriksson i Stockholm (s), herr Wahlund (cp), fru Lewén-Eliasson (s) och herr Gustafson i Göteborg (fp).